

Méontologie pravdy

(Příspěvek k přípravným krokům) [1997]

Pro husitské studenty, Roháčova 66, P.3

01

Definice ontologie – první věta IV. knihy *Metafyziky*: zkoumat jsoucí, pokud jest (tj. v jeho jsoucnosti). První konec filosofie: jsoucí je chápáno jako vždy jsoucí, které „nikdy nebylo a nikdy nebude“ (tedy jako zbavené minulosti i budoucnosti, ergo časovosti, časování). Kompromis: o tom, co se mění, není možná pravdivá výpověď (není možná EPISTÉMÉ). Pravda, jejíž místo je v LOGU (tj. ve výpovědi, event. v soudu), je spjata s tím, co se nemění, protože je spjata s tím, co vskutku a plně jest, tedy s pravým jsoucnem. (Hvězdné nebe je podle Aristotela nejbližší pravdě jakožto „pravosti“.) „Smysl“ pohybu je v dosažení cíle/konce, a tím stálosti, nehybnosti. Nehybnosti se nejvíc blíží kruhový pohyb. K nejvlastnějším charakteru pravdy náleží, že se řídí, spravuje tím, co vskutku jest, tedy neměnným „pravým jsoucím“.

02

Toto pojetí muselo být fakticky revidováno, i když tato nezbytná revize nebyla vlastně dodnes náležitě teoreticky vypracována a provedena. Nejprve muselo ono řecké pojetí být dovedeno několikerým způsobem ad absurdum, přičemž ona absurdnost musela být opět teprve postupně odkrývána. Výsledek, pokud jde o „jsoucno“ jsoucího: jsoucí je vždycky jsoucím v čase, tj. časujícím jsoucím, zatímco nadčasové, resp. mimočasové „jsoucí“ je pouhou „fikcí“, tj. není vskutku jsoucím. (Problém matematizace, resp. původně geometrizace věd – ještě Kant!) Pravé jsoucno je vždy dějící se, resp. událostné jsoucno. Tím dostává problém celostnosti a celku novou, ba základní dimenzi: tážeme se po tom, co jednotlivé fáze událostného dějství jako celku drží pohromadě, co garantuje jejich sjednocenost, integritu. Zachováme-li hérakleitovský termín, totiž LOGOS jako to, co sbírá a sjednocuje náhodně rozházené věci v nejkrásnější svět (KALLISTOS KOSMOS), vede nás to k dalekosáhlé reinterpretaci samotného LOGU (zejména k jeho „odgeometrizování“).

03

Závažným důsledkem č. 2 je nezbytnost nového chápání toho, co „jest“, tedy skutečnosti, a to v tom smyslu, že nemůže být nadále redukována na „aktuálně jsoucí“ (= jsoucí, pokud jest). Každé skutečné, tj. pravé (vnitřně integrované) jsoucí (jsoucno) musí být poznáváno ve svém celku, tedy nejen ve své momentální jsoucnosti, nýbrž také ve svých „nejsoucnostech“. Význam pokusů o modelování jiného než geometrického typu: především vývojové myšlení, procesuální myšlení. Světodějný význam Leibnize a jeho myšlenky samovyvíjející se niternosti. Pozitivní i negativní význam romantické, zejména německé filosofie. Objev subjektu a subjektivity (subjektní niternosti), ale chyba v nerozlišování subjektivity od subjektivity. Kořenem této chyby je, jak se ukazuje, sám způsob pojmovosti, jak jsme jej zdědili po starých řeckých myslitelích. Až dosud jsme se přesouvali do jednotlivých aktuálních jsoucností a pak jsme je řadili za sebou do série, ale nebyli jsme a dosud nejsme schopni mýnit pravé jsoucno v jeho nejsoucnostech. Ve skutečnosti však každé jsoucno je daleko víc nejsoucí než (právě) jsoucí. Rozdíl mezi bytím a jsoucností (bytí je koextenzivní s dobou „života“ pravého jsoucna).

Nutnost pracovat s novým schématem, s novým typem modelování skutečnosti, který by počítal s její niterností. Niternost je (podle Hegela) něčím, co se sice může zvnějšňovat, ale nezvnějšněná niternost (podle Kierkegaarda) je také skutečná, dokonce skutečnější než zvnějšněná. Rádl: to, co „má být“, je skutečnější než to, co „jest“. Problém zvnějšňování a problém zpředměťování. Nutnost bedlivě odlišovat „úkaz“ od „jevu“: jev se konstituuje jako interpretace (a modelová konstrukce) plurality, resp. komplexu úkazů. Sofoklés a jeho „čas“, který „vyjevuje“ a opět „skrývá“. (Nejde o vznik a zánik, nýbrž o samo dění.) Husserlovo pojetí tzv. intencionálních předmětů – a nezbytnost pracovat s intencionálními „nepředměty“. Když míváme „pravé jsoucno“, musíme je mínit jako celek – a tedy nejen jako předmětné, nýbrž také a v některých případech dokonce především jako nepředmětné. Musíme vzít vážně, že ryzí předmětnosti jsou pouze naše konstrukce, zatímco skutečnosti (skutečná jsoucna) mají jak svou předmětnou, tak i nepředmětnou stránku (jsou to prostě „srostlice“ obojího, tedy jsou to *concreta*). Zvláštní otázkou zůstává, zda a v jakém smyslu lze počítat s ryzími nepředmětnostmi jako se skutečnými. A to nás vede právě k naší otázce, jíž je méontologická povaha „pravdy“ jakožto „ryzí nepředmětnosti“.

Pravda není jsoucno. Říkáme sice běžně o tom či onom výroku, že to „je pravda“ – ale to v žádném případě neznamená, že je tolik pravd, kolik je pravdivých výroků. Zvyk říkat, že to „je pravda“, je jazykově nepřesný, ale všichni víme, že skutečný smysl je ten, že onen výrok ob stojí ve světle nebo pod kritériem či normou pravdy. Vy jako teologové jistě dobře víte o zvláštním – po mém soudu polemickém – způsobu, jímž autor Janova evangelia mluví o pravdě, že se (v Ježíši Kristu) „stala“. To mělo a dosud má vliv na evropský, křesťanstvím hluboce poznamenaný způsob myšlení. Pravda se děje, pravda se stává skrze to, co se vnitrosvětsky děje, je tedy sama děním a má eminentní vztah k dějícím se skutečnostem (čili skutečným dějům a také dějinám). To by přinejmenším nutně mělo znamenat, že pravda není jen jsoucí, nýbrž tak jako všechno událostné dění také a zejména nejsoucí. Ovšem dění se děje ve směru z budoucnosti do minulosti: naše narození je vzhledem k dnešku, tj. k aktuální přítomnosti, minulejší, vlastně to nejminulejší z našeho života (když nepočítáme život embrya). Dříve, než jsme se narodili, byli jsme jen „budoucí“. Ale tak to je s každou událostí: událost nejprve není a je celá budoucí, pak se začne dít, stávat, nejprve má jen kousek v minulosti, zatímco většina je stále ještě budoucí, pak té minulosti přibývá a budoucnost se krátí, až konečně smrtí přechází celek našeho života do minulosti. Pravda se však ve své událostnosti zásadně liší ode všech vnitrosvětých událostí tím, že neustále přichází, aniž by zůstala totožná nebo třeba jen spjatá s tím, co se už jednou stalo.